

SPECIFIKA NOG V SLOVENSKI ISTRI IN NJEN PRISPEVEK V ŠIRŠEM SLOVENSKEM PROSTORU (S POUČENJEM NA OSKRBOVANJU)

Vlasta BELTRAM

dipl. zgodovinar, Pokrajinski muzej Koper, SI-6000 Koper, Kidričeva 19
laureata in storia, Museo Regionale di Capodistria, SI-6000 Capodistria, Via Kidrič 19

IZVLEČEK

Zaradi neugodnih geografskih in političnih razmer je bil obstoj večjih partizanskih enot v slovenski Istri nemogoč. Svoj delež pa je slovenska Istra doprinesla na področju oskrbovanja VII. korpusa in tudi GŠ NOV in POS s hrano, oblačili, sanitetnim in raznim tehničnim materialom za partizanske bolnišnice, tehnike in tiskarne. Enote VII. korpusa pa so v letu 1944 izpopolnjevali moške, ki so po kapitulaciji Italiji vračali iz italijanske vojske ali internacije.

Ključne besede: narodnoosvobodilno gibanje, oskrbovanje, VII. korpus, slovenska Istra
Parole chiave: movimento di liberazione popolare, rifornimenti, VII Corpus, Istria slovena

Zaradi neustrezne konfiguracije zemljišča v slovenski Istri ni bilo pogojev za zadrževanje večjih partizanskih enot. Zato so na tem območju delovale le manjše enote, ki so tu nastajale ali pa so občasno prihajale iz Brkinov (največ po en bataljon Istrskega odreda). Najbolj ugoden čas za razvoj in delovanje partizanskih enot in organizacij je bil od novembra 1943 do avgusta 1944, to je pred časom, ko so Nemci v zimi 1944/45 začeli stopnjevati pritisk. Tedaj času je bil narejen velik skok v razvoju narodnoosvobodilnega gibanja (NOG) in slovenska Istra je imela pomembno vlogo za področje VII. korpusa, Glavni štab NOV in POS glede oskrbovanja s prehrano, oblačili, sanitetnim in raznim tehničnim materialom ter s soljo, pa tudi zaradi izpopolnjevanja partizanskih enot VII. korpusa.

MOBILIZACIJA

Slovenska Istra je od septembra 1943 vojaško spadala pod poveljstvo XIV. divizije, po odhodu divizije na Štajersko januarja 1944 pa za dobo enega leta pod VII. korpus. Štajerska in Primorska sta bili glavni vir novincev za okrepitev njegovih enot. Po kapitulaciji Italije so

se začeli vračati iz italijanske vojske, posebnih bataljonov, zaporov in internacije tisti Primorci, ki so bili stacionirani severno od zavezniške bojne črte v Italiji. Vključevali so se v novonastale partizanske enote na domačem terenu ali pa so bili mobilizirani v enote VII. korpusa.

Načrtno se je mobilizacija izvajala od januarja do 7. avgusta 1944, in sicer v več fazah. Priprave so potekale v okviru mobilizacijske kampanje v celotnem Slovenskem Primorju v tesnem sodelovanju med civilno in vojaško oblastjo. Od junija 1944 je bila mobilizacija strateška naloga NOG na Slovenskem. Tako je GŠ NOV in POS 1. junija 1944 pisal Vrhovnemu štabu: "... Ni dvoma, da mobilizacija v tem trenutku predstavlja najvažnejši vojaški in politični problem, zato ji posvečamo vedno več pozornosti..." Pokrajinski odbor OF za Slovensko Primorje pa je v okrožnici z dne 2. julija 1944 zapisal: "Najvažnejša naloga je splošna mobilizacija... Vsi odbori OF morajo najtesneje sodelovati z vojaškimi oblastmi pri izvedbi mobilizacije ... "Zadnji val, imenovan tudi "totalna mobilizacija", je bil izpeljan od srede julija do 7. avgusta 1944, ko so bili opravljeni zadnji zdravniški pregledi. Naslednji dan se je že začela nem-

ška ofenziva "Prien". Mobilizacijo je pospešilo še dejstvo, da so konec julija 1944 tudi Nemci razglasili mobilizacijo in jo začeli nasilno izvajati. Tako so cele skupine, posebno Italijanov iz obalnih mest, pribežale na zborna mesta, kjer so se izvajali zdravniški pregledi. V obdobju od januarja do 7. avgusta 1944 je bilo mobiliziranih več kot 3500 moških v starosti od 17 do 45 let.

Poveljstvo VII. korpusa je pozitivno ocenilo odziv prebivalstva na mobilizacijo in je že 13. junija 1944 pisalo Glavnemu štabu NOV in POS: "... Da narodna zavest prebivalstva ni tako visoka, ne bi niti mobilizacija na tem področju uspela v takem obsegu, vendar se ona še nadaljuje...".¹

V PRIČAKOVANJU ZAVEZNIŠKEGA IZKRCANJA V ISTRI

Istra je igrala nekaj časa pomembno vlogo tudi v mednarodnih političnih interesih, kar je neposredno vplivalo na vojaške in politične razmere v zadnjem letu vojne. Po izločitvi Italije iz tabora sil osi so bile na Istro nenehno usmerjene oči britanskih političnih in vojaških krogov, ki so se želeli tu izkrcati zaradi hitrega prehoda v srednjo Evropo, da bi tako Sovjetom iztrgali čimvečji del Evrope. Churchill s svojo idejo ni uspel, vendar se je nemško politično in vojaško vodstvo skoraj ves čas pripravljalo na to možnost. Obenem je nemško vojaško poveljstvo ocenjevalo partizansko aktivnost na tem področju kot veliko nevarnost, ker je ogrožal prometne poti za prevažanje nemških enot in njihovo oskrbovanje, lahko pa bi jim partizanske enote zelo škodoval v primeru zavezniškega izkrcanja z napadi v hrbet. Zato je nemško vojaško poveljstvo ukazalo ostro ukrepanje proti partizanom (znano pod geslom "zob za zob in glavo za glavo"), avgusta 1944 je z ofenzivo "Prien" najprej hotelo pregnati partizane, potem pa je območje začelo utrjevati z gradnjo bunkerjev na obrambnih linijah in z gosto razporeditvijo postojank po vaseh, pripeljali pa so tudi nove enote. Ta nova situacija je praktično odrezala slovensko Istro od Brkinov in drugih delov Primorske, ustavili so se transporti v notranjost Slovenije, NOG pa je za nekaj časa skoraj zamrlo. Njegovo ponovno oživetje je prinesla pomlad 1945.²

OSKRBOVANJE

V VII. korpusu in v osrednjih organih NOG so z njegovim širjenjem in utrjevanjem naraščale tudi potrebe po raznem materialu. Možnosti za njegovo nabavo pa so bile v Ljubljanski pokrajini že precej izčrpane, pa tudi zaloge, ki so ostale od italijanske vojske, so kmalu

pošle. Pomagali so si z zavezniško pomočjo in pa z oskrbovanjem z različnim materialom iz Trsta, istrskih mest in mest v Italiji. Na terenu pa so mladinke in žene zbirale in pripravljale oblačila ter hrano za potrebe NOV. Nemogoče je natančno ugotoviti, koliko živeža, sanitetnega in drugega materiala ter posebno soli je po raznih kanalih odšlo iz slovenske Istre. Približno sliko pa si lahko ustvarimo iz podatkov, zapisanih v dragocenem arhivskem fondu dr. Ivana Matka - Imka, ki ga hrani arhiv našega muzeja. Fond zajema njegovo korespondenco od januarja do konca oktobra 1944. Dr. Matko je bil od jeseni 1943 propagandni in sanitetni referent v okrožju slovenska Istra, malo kasneje pa še istočasno vojaško podrejen sanitetnemu oddelku pri Glavnem štabu NOV in POS, od koder je dobival direktna navodila za zbiranje in transportiranje sanitetnega materiala. Najprej se je material zbiral nesistematično po vaseh, januarja 1944 pa je delo steklo organizirano po naročilu najprej sanitetnega referenta XIV. divizije, po odhodu divizije na Štajersko pa VII. korpusa oz. sanitetnega oddelka pri GŠ NOV in POS. Sanitetni material je Imko deloma kupoval po kanalih v Trstu, Miljah in drugih mestih, deloma pa je bil zbran in darovan z nabiralnimi akcijami na terenu (do 8. marca je potekalo 14-dnevno tekmovanje med vasmí v nabiranju živil in sanitetnega materiala, ki so ga organizirale množične organizacije ZSM in SPŽZ). Najprej so nabavljali le povojni material in zdravila, kasneje pa tudi različni instrumentarij. Direktno so oskrbovali centralne partizanske bolnišnice Blok SVPB-S in pa tudi Blok SVPB-R, nekaj ga je šlo za potrebe okrožne bolnišnice BK-1 ter bolnišnic Istrskega odreda in Komande istrskega vojnega področja. Preostali material pa je odšel v glavno skladišče GŠ NOV in POS. Veliki problemi so bili s transportiranjem materiala v Brkine. Čeprav je bilo določeno, čigava naloga je to (najprej Istrskega odreda, po ustanovitvi in njenem prihodu v Istro pa Komande mesta Koper in njene nadrejene Komande istrskega vojnega področja), je bil večji prenos izveden le nekajkrat - ni bilo moč na razpolago (istočasno se je namreč izvajala tudi mobilizacija), v Istrskem odredu so bile spomladi neurejene razmere, vse pa je bilo odvisno še od sovražnikovega nadzora. Imko je stalno pošiljal pozive, naj se uredi transport, ker je bilo veliko materiala, prihajal vedno novi, prostora za hranjenje pa ni bilo.

Sanitetni material se je zbiral v "lekarni" v Gabrovici, od koder so ga transportirali na TV-18 v terensko lekarno "Planjava", od tam pa naprej na končni cilj. Junija je bila organizirana še terenska lekarna "Nanos", ki naj bi prevzemala sanitetni material, vendar ni nikoli prav zaživela. Od februarja do konca junija 1944 je Imko

1 Povzeto po Aldo Pirih, *Pomlad na obali* (Komanda mesta Koper), Ljubljana 1990.

2 Isto kot zgoraj.

*Angleški polkovnik Wood med slovenskimi partizani. (NŠK).
Il colonello inglese Wood incontra partigiani sloveni.*

odposlal 30 zabojev zdravil in povojnega materiala (teža zabojev je bila prilagojena za nošnjo), 3 nahrbtnike povojnega materiala in preko dr. Rapotca s Kozine več kot 500 kosov kirurškega instrumentarija, dobavil pa je še ginekološki instrumentarij, rentgen, mikroskop itd. Spomladi 1944 je bilo naloženo okrožju, da mora oskrbeti dve partizanski bolnišnici s hrano za tri mesece. Tu je pomagala okrožna gospodarska komisija, živila pa so bila darovana v nabiralnih akcijah, deloma pa kupljena. Denar za nakupe sanitetnega in drugega materiala je v veliki meri dajalo okrožje slovenska Istra. Od marca do junija 1944 je šlo za potrebe partizanskih bolnišnic iz slovenske Istre 10 zabojev mlečnih konzerv, 250 kg sladkorja, 200 kg tobaka. Junija pa so odšli trije transporti: z vozovi so odpeljali najprej 24 stotov hrane in tobaka (med temi okrog 200 kg soli), nato še 30 stotov (tokrat več sto kilogramov soli); enkrat pa je 20 nosačev odneslo pošiljko hrane, perila in tobaka (43.000 cigaret, cigare in vžigalice). Iz poročila prometnega oficirja Ko-

mande istrskega vojnega področja pa je razvidno, da so v času od 25. julija do 10. avgusta 1944 po etapni poti prepeljali iz Brkinov 32 voz žita, soli, živil in drugega materiala. Velik del tega je verjetno prišel iz slovenske Istre. Nabava sanitetnega materiala se je nadaljevala tudi v jeseni 1944, ko je bila situacija že zelo težka, zveze z Brkini pa skoraj onemogočene.³

Iz arhiva dr. Ivana Matka - Imka je lepo razvidno garaško delo pri organiziranju zbiranja in odpošiljanju materiala in hrane, obenem pa na doživet način opisuje takratne razmere v slovenski Istri. Zato navajam najbolj značilne odlomke iz Matkove korespondence:

Štabu XIV. divizije NOV in POS - sanitetnemu referentu, 14. januarja 1944:

"...Načinov za nabavljanje iz Trsta je več: ali pišem recepte, kot da gre za medikamente za bolnike, ali pa višim nakupovanje preko naših zvez, posebno trgovcev,

3 - Arhiv Pokrajinskega muzeja Koper, fond dr. Ivana Matka - Imka.

ki z nami sodelujejo. Razen tega dobivamo tudi preko organizacije v Trstu ter preko nekaterih zdravnikov. Iz tega je razvidno, da se mora delati nekako bolj na drobno, dobivati tu nekaj, tam nekaj. Imam tudi neko zvezo s Padovo..., pa še ne vem, kako se bo obnesla. Sicer pa poslednje čase tudi v Trstu primanjkuje medikamentov, predvsem najbrže zato, ker lekarne skrivajo material za črnoborzijske dobavitelje... Denar imam na razpolago od okrožja, vendar bi bilo dobro, če bi tudi od vas dobil primerno vsoto..."

Sanitetnemu referentu Glavnega štaba NOV in POS, 16. januarja 1944:

"...Dobil sem pred kratkim stik s tov. sanitetnim referentom štaba XIV. divizije, ki mi je naročil dobavljanje sanitetnega materiala iz Trsta, s katerim imam zvezo. V poslednjem dopisu mi je naročil, da naj se obrnem tudi nate, da ti podrobneje poročam o možnostih nabavljanja materiala iz Trsta... S Trstom imam več zveznih kanalov preko trgovcev, preko naših simpatizerjev, ki gredo v mesto ali prihajajo iz mesta, in preko kurirjev. Tu moram pripomniti, da Trst ni prav nič blokiran, tako da je prihajanje in odhajanje iz mesta lahkota... V kratkem pošljem vse, kar sem nabral, sanitetnemu referentu XIV. divizije tov. majorju dr. Lojzetu... Prosil bi te, da mi sporočiš, kaj predvsem potrebujete, kaj naj predvsem nabavljam... Kako je s prehrano bolnic? Morda bi potrebovali nujno sladkor in drugo? Mi sami potrebujemo - imamo pogorelce, imamo odred (Istrski odred, op. V. B.), vendar vojska je prvo..."

Štabu istrskega odreda, 10. februarja 1944:

"...Pošiljka sestoji iz približno 22 do 23 zabojev in 3 nahrbtnikov. Zaboji so vsi take velikosti, da se dajo komodno spraviti v velike nahrbtnike, tudi teža je primerna... Material je tako dragocen, celo nenadomestljiv, da nikakor ne morem pristati na to, da bi ga mogli voziti sedaj ob tem položaju po cesti od našega položaja pa do vašega štaba! Prosim torej, da pošljete patrolo nosačev, broječo vsaj 26 mož, da bodo stvari odnesli. Nujno prosim, da se te nosače opozori, da naj posebno z zaboji s številkami od 1-8 postopajo previdno, ker se v njih nahajajo važna zdravila in bi se steklenice pri močnih sunkih utegnile razbiti! Prosim tudi, da bo vsak nosač imel dovolj velik nahrbtnik in šotorsko krilo, ker je treba zdravila za vsako ceno zavarovati pred vlago, posebno kinin, ki ga je notri za preko 6.000 lir in ki se ga danes izredno težko dobi... Prosim, da pride patrola čimprej, ker je naše skladišče prenapolnjeno..."

Sanitetnemu referentu Glavnega štaba NOV in POS, 17. februarja 1944:

"...Pripravljen imam transport, ki čaka na odtrans-

portiranje že nekaj dni... pa najbrže zaradi visokega snega, ki je v Brkinih zapadel do enega metra in pol debelo, ni bilo mogoče pošiljke spraviti naprej... Ta prvi transport sestoji iz sledečih kosov: 8 zabojev medikamentov, 10 zabojev mlečnih konzerv (v vsakem zaboju kakih 32 konzerv) in 5 škatel sladkorja, v katerih se nahaja 100 kg sladkorja, in 3 nahrbtnike povojev, gaze, vate... Treba bo vse kupovati, ker po deželi se ne najde skoraj ničesar več od italijanske vojske. Razen tega pa je tukaj odred, ki potrebuje sanitetni material. Denar bomo dajali mi iz okrožne blagajne. Če boste mogli, nam ga vrnite, če pa ne bo mogoče, pa ne. Vemo, da je glavno, da vojska dobi material in je zato na razpolago vsa denarna rezerva okrožja! Pošiljali bomo tudi hrano, kolikor bo to mogoče. Ravno sedaj je pričela nabiralna akcija ZSM, ki bo trajala do 8. marca... Pošiljali bomo preko Istrskega odreda in tov. Andreja..."

Okrožnemu odboru ZSM in ZKM za slovensko Istro, 18. februarja 1944:

"... Pravkar smo dobili od Glavnega štaba NOV in POS, da je treba napeti vse sile, da se zbere s terena ves material, ki se na terenu morda še nahaja in da se organizira čim obširnejše zbiranje dragocenih hraniv, kot so olje, mast, sladkor, med, ki ga je mogoče v teh krajih še dobiti... Pomanjkanje je zelo veliko, zato moramo dobro organizirati nabiranje, da bomo nabrali čim več. Nabiranje organizirajte tako, da se bo vse zbralo v rajonska skladišča, od koder lahko pošiljate sami naprej po poteh, ki so vam bile naznačene, ali pa zdravila dostavite nam... na naslov: tov. Luka - preko Vesne..."

Mag. Andrijaniču - Andreju, 22. marca 1944:

"...Opozarjam te, da postaja nabavljanje iz mesta čedalje težje. Ker naši tu precej rogovilijo, gre Švabom to precej na živce in so zelo poostriili kontrolo nad prihodi in izhodi v mesto! Razen tega smo doživeli te dni prve večje vdore v organizacijo in ravno na zelo delikatnih točkah, kot je mesto samo in zvezna služba z mestom, zato bo težje kot preje. Tako sem že izgubil enega od dobaviteljev, ki sedi. Ta kanal bo trenutno nemogoče obnoviti. Pa tudi glavni kanal je močno kompromitiran in ne vem, kako bo z njim!..."

Komandi istrskega vojnega področja, konec marca 1944:

"...Nabiranje sanitetnega materiala je urejeno in rodi obilne uspehe. Kar se tega tiče, imamo direktno zvezo in sem jaz osebno direktno poverjen od Glavnega štaba NOV in POS za to delo. Od tam dobivam direktna navodila in pošiljam redna poročila na Glavni štab (sanitetnemu oddelku) in apotekarskemu referentu Glavnega štaba tov. Andreju na TV-18... Material deloma

kupujem po kanalih..., deloma je bil darovan, ker smo razvili kampanjo za nabiranje sanitetnega materiala..., veliko smo ga nabrali tudi v poslednji nabiralni akciji naših masovnih organizacij, ki so tekmovala med seboj... Prosim vas, da vse transporte, ki bodo preko Komande mesta Koper prihajale mimo vas, z največjo pazljivostjo in takoj odpravljate izključno na naslov: TV-18 - terenska lekarna "Planjava" - preko Komande mesta Stari trg..."

Sanitetnemu oddelku GŠ NOV in POS, 27. marca 1944:

"...Te dni sta odšla naprej dva transporta, prvi s hrano še preko Istrskega odreda, drugi preko Komande istrskega vojnega področja... Včeraj sem v glavnem zaključil s pakiranjem transporta sanitetnega materiala, ki je bil zbran v toku nabiralne akcije ZSM, ZKM in SPŽŽ v našem okrožju. Materiala smo, z ozirom na veliko revščino krajev, posebno pa, če upoštevamo veliko število požganih vasi, nabrali ogromno. Ko sem pregledoval material, sem strmel: še sedaj mi ni jasno, kako so vsa ta dekleta in žene mogla nabrati toliko pivojnega materiala, gaze, vate in drugih medikamentov, posebno joda, peroksida itd. ... S kakšno ljubeznijo so nabirali ljudje, posebno mladina, material. Včasih sem bil do solz ginjen, ko sem na paketih bral imena požganih vasi, potem pa v paketih našel prelepe namizne prte, zrezane v povoje in rjuhe - popolnoma nove. In vse te stvari so sedaj taka dragocenost v teh krajih! Dekleta so hodila v mesta in prosjale po lekarnah obveze, gazo in vato, ki se jo dobi zelo težko... Nakupile so ogromno joda, ki je sedaj zelo drag... Ker poročate o velikem pomanjkanju instrumentov, sem se pozanimal zanje in imamo možnost za nakup v ceni 40-50 tisoč lir. Če nimate denarja, ga bomo založili mi - če boste mogli, vrnite, če pa ne, tudi prav... V ostalem bomo sedaj pričeli pošiljati gor vse, prav vse! Sedaj bo pričela nabiralna akcija "Od šivanke do tanka", ki bo po našem mnenju zopet precej materiala navrgla..."

Mag. Andrijaniču - Andreju, 11. maja 1944:

"... Vidiš, tako je z nami! Dajemo, dobro voljo imamo, pa nihče se ne zmení za nas. Mislijo v splošnem, da zabušavamo. Vsem se zdi pri nas v Istri precej toplo, tako da se niti vrag ne prikaže pri nas, samo od daleč se pogovarjajo z nami! Edina zahvala, ki jo je naša mladina prejela za svojo požrtvovalnost, je prišla od Nataše (dr. Božena Ravnihar, zdravnica v SVPB-5 (op. V. B.)), še za to sem prosil jaz, da naj jo pošlje, da bodo dobili vsaj eno priznanje... Z avtom je pri nas vražje težko. Ponoči z legaliziranim avtom ni mogoče voziti. Podnevi pa se z bližnjih višin vidi po vaseh vse. Vsak avto lahko kontrolirajo Švabi. Iz skladišča podnevi ni mogoče nositi, ker se razkrinka. Pri nas delamo prekleto

tajno, saj smo v "žrelu" sovražnika. Ves problem bi pa rešila patrola nosačev, ki bi vsaj enkrat tedensko prišla do nas. Razbijam si glavo, kako bi bilo mogoče kako drugače urediti, pa ne gre. Morda se Ti zdi čudno, zato bi pač moral videti naš teren, pa bi verjel. Razmere se iz dneva v dan poslabšujejo, nimamo vojske, to Ti je vse zlo! Dokler smo imeli v okrožju dober bataljon, je bilo vse v redu. Sedaj se moramo skrivati kot zajci pred psi, pa tudi bežati. Kako je težko delati pod temi pogoji na terenu, si lahko predstavljaš!..."

Sanitetnemu oddelku pri Glavnem štabu NOV in POS, 12. maja 1944:

"...Materiala se pri nas kopiči vedno več. Saj se vsega materiala od nabiralne akcije ZSM in SPŽŽ nismo spravili naprej! Poleg tega imamo tu še vedno one mlečne konzerve, ki bodo menda zgnile, ali pa bo preje konec vojne, predno bodo sle neprej. Škoda! Sanitetnega materiala je za najmanj 20 nosačev, tobaka gotovo preko kvintal, sladkorja okrog kvintala, 30-40 kg marmelade. Poleg tega vam je na razpolago vsa zaloga naše okrožne gospodarske komisije: cca 12 kvintalov bele moke, cca 150 kg riža, cca 400 kg makaronov, cca 8 kvintalov fižola, cca 200 kg zabele itd. Vse to leži tu, zbiramo in zbiramo, stalno pisarim na vse konce in kraje, da bi nam kdo priskočil na pomoč..., pa nihče noče prevzeti odgovornosti, da bi stvari spravil naprej. S tovarišem Andrejem sva se na sestanku zmenila, da bomo material spravili naprej s kamionom. To je postalo radi poslabšanja položaja v našem okrožju skoro nemogoče. Prosil sem KM Koper in Komando istrskega vojnega področja, pa imajo vsi preveč dela z mobilizacijo, odred pa je sploh odšel proti Sloveniji... Tako je vedno in bo, dokler ne bo nekdo od vas prišel sem, ali dokler ne bo postavljena posebna patrola, ki bo material redno transportirala naprej. Vaše potrebe so mi precej dobro znane! Saj smo stalno na delu, da bi dobavili čimveč materiala, pa kaj pomaga, ko se ga ne da spraviti naprej. Položaj je pri nas postal zelo težak, ker je iz našega okrožja, ki ima veliko okupatorjevih postojank, odšla vsa vojska, pa tudi iz Brkinov vsa, tako da smo ostali povsem nezaščiteni..."

V Trstu je pripravljen velik klinični kirurški instrumentarij, za katerega smo že plačali 96.000 lir. V kratkem gre transport naprej. Tveganje je veliko... Če nam to uspe, bo to naš največji uspeh. Ta instrumentarij bo darilo istrskega okrožja naši NOV... Naše okrožje ima še precej možnosti. Lahko bi dajali precej, saj vidite, koliko imamo samo tobaka, ki ga pri vas tako zelo pogrešate! Sladkor ljudje dobijo še z aprovizacijo, pa ga radi darujejo, zbere se ga precej. Nujno je treba organizirati transportne možnosti..."

Mag. Andrijaniču, 20. maja 1944:

"...100.000 lir v obveznicah sem prejel. Kakor hitro bo nekaj denarja nabranega, vam bomo poslali 50.000. Seveda moraš upoštevati, da smo plačali instrumente in da so dohodki nekaj padli, ker izplačujemo veliko podpor (mesečno samo v enem okraju 27.000 lir). Bo pa nekaj denarja v kratkem. Materiala je nabranega precej. Prišlo je še nadalje nekaj kirurškega instrumentarija..., sladkorja je preko 150 kg, moke veliko, tobaka okrog 200 kg!..."

Mag. Andrijaniču - Andreju, 21. maja 1944:

"...Sedaj sem postavil sanitetnega intendanta za vse istrsko okrožje z obširnimi pooblastili... Postavil sem tudi magazinerko. Ko se bosta ta dva vpeljala v delo, bo šlo kar dobro od rok..."

Sanitetnemu referentu na Komandi istrskega vojnega področja, v začetku junija 1944:

"...ponavljam isto, kar sem sporočil že v poslednjem dopisu, namreč to, da bi bilo treba, da pošljete patrolo, da bo stvari spravila naprej... Proti uporabi "škartirancev" (nesposobnih za vojsko, op. V. B.), ki so na razpolago Komandi mesta Koper, govoriijo sledeča dejstva: uporabljanje nezanesljivih elementov, ki jih ne moreš kontrolirati in ki dobijo vpogled v položaj naših objektov, je zelo nevarno. Tu smo v bližini mesta, sovražnik ima popolno svobodo akcije v slučaju kakšnega izdajstva. Tako nam je zopet zgorelo nekaj vasi, tudi jaz sem le po naključju ostal živ in nisem zgorel! ... Glede hrane: v poslednjih dneh sta šla iz našega okrožja dva transporta hrane za bolnice Glavnega štaba (S in R), kakor tudi precejšnja količina tobaka. Prvič je šlo 24 kvintalov, drugič 30 kvintalov (z vozmj). Mislim pa, da ima naša okrožna gospodarska komisija še precej hrane, oz. da ima še precejšnje možnosti za nabavo hrane. Najbolje je, da stvari uredite skupno s tovarišem poročnikom Mikijem od Glavnega sanitetnega ekonomata, ki tu pri nas sedaj nabavlja hrano. Sicer pa gre tako vse to v teritorij VII. korpusa, kolikor mi je znano. Tu je bil tudi tov. Petrič od ekonomata "Vojko" (S). Tudi on je spravil naprej precej materiala za cca 20 nosačev same hrane in tobaka, poleg nekaj malega perila... V ostalem ti sporočam, da je novi sanitetni referent za naše okrožje tov. Miklavž Kozak, ki ima vse te sanitetne stvari, razen nabavljanj materiala, v svojih rokah. Jaz delam na drugem sektorju..."

Sanitetnemu odseku - apotekarski sekciji (tov. Varel), v začetku junija 1944:

"...Hrana torej gre naprej. Nikakor pa še ni urejeno s sanitetnim materialom... Težava pri nas je v posebnosti

terena. Tako npr. Ti pišeš, da bom jaz spravil material do Komande mesta Koper itd. V pojasnilo toliko, da je pri nas komanda mesta skupina ljudi, ki se mora stalno kretati po terenu, ki je od okupatorja vseskozi kontroliran. KMK ima samo dve majhni mobilizacijski ekipi, ki ne moreta vršiti transportiranja materiala. Prenašanje materiala se mora vršiti v največji konspirativnosti, samo ponoči in mora iti od mojega punkta direktno naprej, nikakor pa ne more iti do KMK, kar je tehnično nemogoče. Poskusili smo uporabiti domačine "škartirance" za te Transporte. Stvar se je pokazala za zelo komplicirano in nevarno..."

Mag. Andrijaniču - Andreju, 20. junija 1944:

"...S temi transporti sanitetnega materiala pa je pri nas kot ukleto! Sedaj sta prišla sem tovariša Pintar (od Andreja) in Lado (od Bračika), ki sta hotela spraviti stvari naprej. Tudi za tobak in hrano smo se zmenili z gospodarsko komisijo... Hoteli smo poskusiti z vozom, ker nikakor in nikakor ni patrole... Čeprav je precej nevarno, smo vendar hoteli riskirati in s primerno zaščitnico oz. predhodnico poslati naprej sanitetni material in ostalo. Pa se nam je zopet vse zmešalo, ker je okupator vse prehode blokiral in ni mogoče pasirati! Treba bo zopet počakati!..."

Mag. Andrijaniču - Andreju, 3. julija 1944:

"... Zelo me veseli, da je prispel veliki instrumentarij na mesto, saj to je do sedaj največja in najlepša stvar, ki smo jo "spravili skupaj". Upam, da bodo tudi tovariši kirurgi veseli instrumentarija, ki šteje, kot sem ugotovil, preko 500 kosov! ... Kakor sem ti že... poročal, so sedaj vse linije absolutno neprehodne za kakršnekoli večje pošiljke... Ker velike množine materiala stoje neuporabljene in se samo kvarijo, bom nekaj materiala poslal hrvatski vojski oz. bolnicam v Istri. Prosim so nas nujno zanj, ker so povsem odrezani od zaledja, od zaveznikov pa nič ne dobijo... Prosim te, da še oficijelno potrdite mojo pripadnost k sistemu vojne sanitete..."

Po odhodu dr. Ivana Matka - Imka v Brkine na novo dolžnost v novoustanovljeno Južnoprimorsko okrožje je njegovo delo v Istri nadaljeval dotedanji pomočnik Rado, domačin iz Doline, ki je ohranil stike z Imkom, ga obveščal o situaciji in sprejemal od njega navodila in naročila.

Dr. Ivanu Matku - Imku, 30. septembra 1944:

"...Na položaj "lekarne" mi ni mogoče. Ves material sem spravil na gotovo. Tu na položaju "bolnice" (BK-1, op. V. B.) razpolagam še s precej veliko količino zdravil. Zaman čakam, zveze pa od nikjer. Imam tudi en majhen mikroskop, ki ne vem, kako bi ga spravil naprej... Tu kretanje ni prav prijetno, ker se je naselil Švab..."

Škoda, da si Ti odšel od nas ravno v tem času..."

Dr. Matku, 10. oktobra 1944:

"...S tov. Točo sem si izdelal krasen bunker v največji konspiraciji. Sedaj pa nosim vanj kot čebela nov material iz Trsta. Kretanje je težko, a ponoči pa. Dobil sem in imam na razpolago sledeče, kar lahko pošljem. Ukaži! Pot je do sedaj čez Vrhpolje precej varno odprta. Sledeče: instrumentarij za zobozdravnika,... 20 raznovrstnih instrumentov za kirurgijo... Naročenega imam dovolj, samo da bi mogel material naprej. Za sedaj rabim 5 nosačev, pošlji. Javka: Riko (Beka). To je ves nov material. Oni material, ki sem ga imel na položaju "Luka"... sem moral... odnesti iz "lekarnе" ter smo ga skrili v bližini. Veš, da Švabi po Gabrovici vedno ropajo, vse staro železo pobirajo ter povsod premetavajo... Patrulje so vedno po vasi dan in noč... Postojanke imajo po več krajih..."

Dr. Matko Radotu, 11. oktobra 1944:

"... Ravno prav, da si se oglašil, ker sem prav te dni dobil od tov. Miklavža... listo, ki ti jo pošiljam, obenem pa bom poslal kurirje, kakor hitro jih bom dobil na razpolago od vojske. Zelo me veseli, da delaš. V tem oziru mi je to prijetno presenečenje, saj se je sedaj videlo, da so se nekateri, za katere se je mislilo, da so predani ljudje, zabunkali, tako da jih ni več na spregled. Poročila o tem, da so bile izpeljane volitve v omenjenih vaseh (v Dolini, Boljuncu, Ricmanjih, Borštu itd., op. V. B.), so nadvse razveseljiva... Pri nas se tudi stvar lepo razvija, tako da se je danes sestala okrožna narodna skupščina in je bil izvoljen okrožni narodno-osvobodilni odbor. To je svečan datum... Tvoja zaloga medikamentov nam bo prišla zelo prav, ker smo tukaj zelo na tesnem z zdravili, razen tega imamo stalne zahteve od nadrejenih oblasti... Ne pozabi poslati čimveč tobaka! Ne pozabi! ..."

Pošiljkam, namenjenim za partizansko zdravstvo, je treba dodati še na stotine paketov s hrano in oblačili, ki so jih pripravljale za partizane istrska dekleta in žene, še

posebno ob praznikih (Novo leto, Velika noč) ali pa za svojce v enotah VII. korpusa. Žal pa nimamo podatkov, koliko živil je zbrala in odposlala OGK. Pomen teh pošiljk za področje VII. korpusa in GŠ NOV in POS naj ilustriram s citatom iz dopisa sanitetnega oddelka GŠ NOV in POS dr. Matku - Imku 26. maja 1944: "...Vsako tvoje pismo je pravzaprav novo odkritje za nas. Tukaj že sploh nismo več navajeni, da je mogoče dobiti sanitetni material in hrano v tolikšni količini, kakor je to možno pri vas. Zato je apotekarska sekcija GŠ NOV in POS sedaj v vsem odvisna edinole od kanala, katerega si ustvaril ti... Pomanjkanje je v VII. korpusu, tako materiala kakor tudi druge lažje hrane za bolnike, res veliko..." Ali iz dopisa vodje SVPB-S dr. Božene Ravnihar - Nataše 10. aprila 1944: "...Sedaj se nam je obrnilo malo na bolje. Za Veliko noč smo dobili toliko dobrot iz vaše "obljubljene dežele" (večinoma prostovoljne prispevke mladink), da smo jo lahko kar dostojno praznovali in da imamo še kar lepo zalogo. Ta narod je res čudovit in brez te rezerve bi se nam res slabo godilo! ..." In še 12. maja: "...Ko se bodo prilike pri vas spet malo uredile, bomo navezali še tesnejše stike z vami zaradi dobave sladkorja, riža, makaronov, sira in drugih stvari, ki jih tu ni mogoče več dobiti... Tukaj smo s hrano čisto na psu in če ne bomo dobili pomoči z vaše strani, nam bo kmalu zelo huda predla..."

Na koncu naj še poudarim pomen slovenske Istre pri zalaganju enot in partizanskih ustanov s soljo ali "belim zlatom", kot so jo imenovali nekateri intendant. Potrebe po soli so bile velike in pomanjkanje je bilo večno. Tako je intendantura VII. korpusa pisala Okrožni gospodarski komisiji 7. julija 1944: "...Soli nam zelo pomanjkujе. Naše enote jedo večinoma neslano hrano. Prosimo, da nam pomagate."⁴

V slovenski Istri so takrat delovale soline v Sečovljah, Sv. Luciji in Strunjanu, vendar so bile pri oskrbovanju enot s soljo najpomembnejše sečoveljske soline. Sol so tihotapili iz solin, jo po posebnih kanalih z vozovi, oslički ali pa na ramah tovorili terenci in kurirji po etapah v Brkine in od tam naprej. Tudi tu imamo samo fragmentarne podatke, koliko soli je slo iz Istre.

4 Dr. Fran Jurišević, Partizansko gospodarstvo na Primorskem, Koper 1975.

RIASSUNTO

L'Istria slovena non può essere paragonata alle altre regioni slovene per quel che riguarda l'attività di formazioni partigiane di maggiori dimensioni. Ciò infatti non era possibile, causa la sua inadeguata posizione geografica e le poco favorevoli condizioni politiche. Contribuì invece, nel più ampio contesto sloveno, nel campo del rifornimento di generi alimentari, abbigliamento, medicinali ed altro materiale tecnico per gli ospedali partigiani, apparecchiature tecniche e di stampa, reperite a Trieste e in altre città, nonché con spedizioni di sale provenienti soprattutto dalle saline di Sicciole. Nel 1944, le unità del VII Corpus furono integrate dagli uomini che, in seguito alla capitolazione dell'Italia, rientrarono dall'esercito italiano o dall'internamento. All'Istria guardavano con interesse anche gli alleati, soprattutto i circoli inglesi, che intendevano attuarvi uno sbarco, il che comportò un rafforzamento delle posizioni tedesche nella regione e un inasprimento delle persecuzioni.